

DOI: 10.15276/EJ.02.2021.10
 DOI: 10.5281/zenodo.5739610
 UDC: 005.332.4:665
 JEL: G01, M2, O2

ВПЛИВ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В КРАЇНІ НА МІЖНАРОДНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

THE INFLUENCE OF CRISIS PHENOMENA IN THE COUNTRY ON THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Valentyna V. Khachatryan, DEcon, Associate Professor
 Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNUTE, Vinnytsia, Ukraine
 ORCID: 0000-0002-9532-0116
 Email: v.khachatryan@vtei.edu.ua

Received 19.02.2021

Хачатрян В.В. Вплив кризових явищ в країні на міжнародну конкурентоспроможність підприємства. Оглядова стаття.

В статті охарактеризовано взаємозв'язок кризових явищ в економіці та міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Визначено індикатори економічної кризи в країні, що включають посилення інфляційних процесів, зростання безробіття, погіршення стану платіжного балансу, зменшення доходів населення тощо. Визначено, що міжнародна конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія залежить від низки факторів, які запропоновано поділити на зовнішні та внутрішні. Побудовано SWOT-аналіз оцінки позитивних та негативних факторів впливу економічної кризи на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Виокремлено негативні чинники, що впливають на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. Запропоновано основні заходи, які необхідно включити в стратегію забезпечення міжнародної конкурентоспроможності на рівні підприємства з метою нівелювання негативних впливів кризових явищ.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність підприємства, економічна криза, кризові явища, фактори економічної кризи

Khachatryan V.V. The influence of crisis phenomena in the country on the international competitiveness of the enterprise. Review article.

The article describes the relationship between the crisis in the economy and the international competitiveness of the enterprise. Indicators of the economic crisis in the country identified, including increasing inflation, rising unemployment, deteriorating balance of payments, declining incomes and more. It is determined that the international competitiveness of the enterprise as an economic category depends on a number of factors, which are proposed to be divided into external and internal. The SWOT-analysis of an estimation of positive and negative factors of influence of economic crisis on maintenance of the international competitiveness of the domestic enterprises is constructed. The negative factors influencing the provision of international competitiveness are singled out: the difficulty of ensuring the positive reputation of the enterprise in the international market, which is associated with the negative political and economic characteristics of the country; high level of tax burden on the domestic market, which reduces the company's income; the inability to improve the quality properties of goods that would meet international standards, due to the large amount of investment that can not be obtained in the process of functioning in a crisis in the country; the negative impact of the macroeconomic situation in the country on the process of entering the international market, etc. The main measures that need to be included in the strategy of ensuring international competitiveness at the enterprise level in order to level the negative effects of the crisis identified.

Keywords: international competitiveness of the enterprise, economic crisis, crisis phenomena, factors of economic crisis

В умовах постійних змін ринкової кон'юнктури, трансформацій внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств, коливання попиту та пропозиції, нестачі ресурсів та негативного впливу кризових явищ економіки постає проблема підтримання стійкості та конкурентоспроможності підприємства-суб'єкта міжнародної діяльності. Основними зовнішніми чинниками, які мають безпосередній вплив на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства в період нестабільності економічної ситуації, є скорочення платоспроможного попиту, зміна уподобань споживачів в напрямку економії грошових коштів, зростання цін на ресурси, недосконалий правових механізм господарювання, порушення функціонування ринку робочої сили. В огляду на це, важливе місце в процесі забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства є врахування особливостей впливу кризових явищ в економіці на результативність управління конкурентоспроможністю підприємства-суб'єкта міжнародної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанню антикризового розвитку та управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств займалися такі вчені, як Л.О. Лігоненко, І.П. Булеєв, Н.Е. Брюховецька [2], А.С. Гальчинський, М. Портер, С.І. Ожегов, А.М. Гельвановський, А.Б. Алехина, Є.О. Бойко, В.А. Ємець, М.А. Йохна, С.В. Малихіної, А.І. Осадчук, Л.І. Піддубної, Р.С. Решетнік, Г.О. Соколюк, В.В. Стадник, І.Ю. Сіваченко та інші. Проте, незважаючи на значний науковий доробок в сфері, окреслена проблема потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

На сьогоднішній день невирішеною проблемою залишається ідентифікація конкретних факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність підприємства в умовах кризи в країні за обґрунтування заходів, щодо забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємств в умовах кризових явищ.

Метою статті є дослідження впливу кризових явищ в країні на міжнародну конкурентоспроможність підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасні економічні умови характеризуються динамічним розвитком глобалізаційних процесів, трансформаціями ринкових відносин, змінами у всіх сферах господарювання. Активізація будь-яких змін в економіці може призвести як до стрімкого економічного розвитку, так і до виникнення кризових явищ, що створює дисбаланс у розвитку національних економік.

Сучасний стан розвитку світової економіки, що характеризується глобалізацією ринків, посиленням конкуренції, зближенням та відкритістю міжнародних ринків, спричинили дослідження сутності, основних чинників впливу та оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Пошук джерел конкурентних переваг, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, становить основу конкурентної стратегії підприємства та формує рівень міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Кризові явища як в економіках окремих країн, так і в світовій економіці наносять помітний вплив на господарювання підприємств, їх роль на міжнародному ринку. Протистояння серед підприємств, що функціонують на міжнародних ринках, може призвести як до їх розвитку, так і до негативного впливу кризових ситуацій, тому актуальним питанням сьогодення є пошук конкурентних переваг підприємства в умовах впливу негативних зовнішніх факторів, які є підґрунтям для розвитку міжнародної конкурентоспроможності підприємства.

Для аналізу наявності кризових явищ в економіці будь-якої країни варто обґрунтувати сутність поняття економічної кризи.

Економічна криза – це фаза системи економічного циклу, що характеризується погіршенням соціально-економічного становища певної країни, скороченням валових обсягів виробництва, що призводить до зростання інфляції, рівня безробіття в країні та супроводжується зниженням доходів населення країни [5, с.199].

На перший погляд кризовий стан економіки характеризують лише негативними тенденціями, проте економічну кризу в країні можна розглянути також з точки зору можливості країни розробки програми виходу з кризи та майбутнього успішного розвитку.

Сьогодні вітчизняна економіка перебуває у стані глибокої економічної кризи, адже проаналізувавши сутність даного поняття можна помітити усі характерні риси наявності кризових явищ в українській економіці. Сучасний стан економіки України відрізняється від умов економічних криз попередніх років, адже зумовлений перш за все політичним чинником – військовими діями на сході України, наслідком яких стало руйнування інфраструктури та розрив низки економічних зв'язків країни, які будувалися протягом десятиліть. Як наслідок військових дій – вітчизняна економіка зазнала значних втрат, а саме зменшення доходів від окремих південних та східних регіонів країни та зростання витрат державного бюджету на фінансування військового сектору. Визначальною особливістю української кризи є також наявність корупційних механізмів практично у всіх сферах діяльності, що унеможливило нормальне функціонування економіки. Кризові явища в економіці України зумовили різке подорожчання товарів, знецінення національної валюти, погіршення стану платіжного балансу.

Проаналізуємо індикатори економічної кризи в країні зобразивши їх схематично (рис. 1).

Рисунок 1. Чинники економічної кризи в Україні
Джерело: складено автором за матеріалами [5].

Багаторічний досвід функціонування підприємств свідчить про те, що короткострокові кризи характеризуються нормальним явищем в діяльності підприємств і не лише не наносять помітного негативного впливу на їх функціонування, а й стимулюють для подальшого розвитку. Проте якщо криза є довгостроковою, то вона має помітний вплив на функціонування підприємства, що характеризується

деструктивними факторами. Сьогодні вітчизняна економіка перебуває у стані довгострокової політичної, соціально-економічної кризи, що набуває системного характеру. Вітчизняним підприємствам досить важко функціонувати в таких умовах, адже коруптованість всіх гілок влади, зменшення доходів населення, що знижує їх купівельну спроможність та інші чинники не можуть не відбиватися на результатах діяльності вітчизняних підприємств. Саме тому вітчизняні суб'єкти господарювання, враховуючи складні внутрішні умови функціонування, намагаються зайняти власну нішу на міжнародному ринку та забезпечити міжнародну конкурентоспроможність. Для аналізу впливу економічної кризи в країні на міжнародну конкурентоспроможність необхідно визначити основні чинники її забезпечення.

Міжнародна конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія залежить від низки факторів, які поділяють на зовнішні та внутрішні (рис. 2).

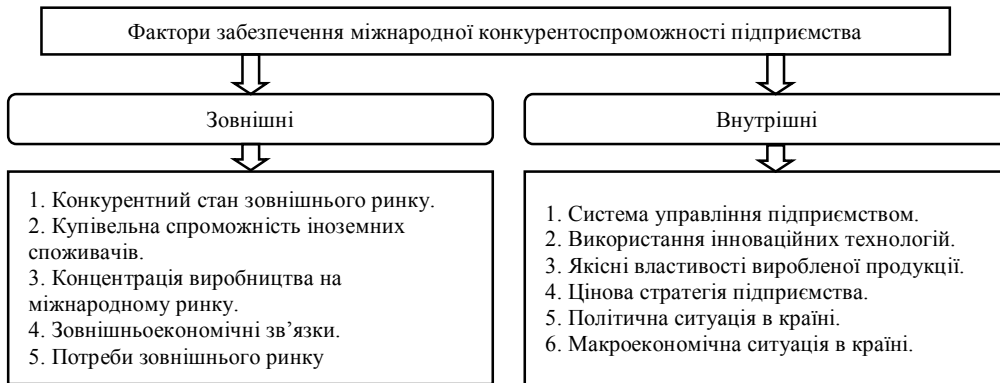

Рисунок 2. Фактори, що впливають на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності
Джерело: складено автором за матеріалами [4].

Проаналізувавши основні фактори, що впливають на міжнародну конкурентоспроможність, запропонуємо адаптацію системи факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність з урахуванням умов економічної кризи в країні, що мають як позитивні, так і негативні сторони впливу. Одним із найефективніших та найзучніших у застосуванні інструментів факторного аналізу є метод SWOT-аналізу, що дозволяє оцінити позитивні та негативні фактори впливу економічної кризи на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Даний метод дозволяє розподілити фактори на чотири комплекси, що характеризуються сильними сторонами впливу економічної кризи на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності, слабкими (негативними) сторонами впливу, можливостями забезпечення міжнародної конкурентоспроможності в умовах кризи та загрозами у досягненні конкурентоспроможності (рис. 3).

S	Сильні сторони	W	Слабкі сторони
1. Зростання обсягів виробництва та реалізації продукції. 2. Продаж вироблених товарів за світовими цінами. 3. Забезпечення конкурентних переваг на міжнародному ринку. 4. Отримання додаткового прибутку від валютної виручки за умов зростання інфляції.		1. Недовіра іноземних партнерів до виробників країни з кризовими явищами 2. Невідповідність виготовлених товарів міжнародним стандартам якості. 3. Недостатність фінансових ресурсів для входу на міжнародний ринок.	
O	Можливості	T	Загрози
1. Завоювання частки іноземного ринку. 2. Забезпечення міжнародної конкурентоспроможності товарів. 3. Зменшення ризиків занепаду підприємства за умов погіршення економічного становища країні		1. Високий рівень конкурентної боротьби на міжнародному ринку 2. Високий рівень податкового навантаження. 3. Висока вартість транспортування та просування товарів з урахуванням високих цін на енергоресурси в умовах кризи.	

Рисунок 3. Фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність підприємства в умовах кризи в країні

Джерело: складено автором за матеріалами [4-5].

Кризові умови функціонування підприємства впливають на діяльність підприємства, його розвиток та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності, адже конкурентоспроможність на іноземному ринку досягається завдяки висвітленню підприємства лише з позитивної сторони, що стає практично неможливим в умовах економічної кризи в країні.

Основними негативними чинниками, що впливають на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності є:

- складність забезпечення позитивної репутації підприємства на міжнародному ринку, що пов'язано із негативними політичними та економічними характеристиками країни;
- високий рівень податкового навантаження на внутрішньому ринку, що знижує доходи підприємства;
- неможливість удосконалення якісних властивостей товарів, що відповідали б міжнародним стандартам, що пов'язано із великим обсягом капіталовкладень, які неможливо отримати в процесі функціонування в умовах кризи в країні;
- негативний вплив макроекономічної ситуації в країні на процес виходу підприємства на міжнародний ринок тощо.

Проте функціонування підприємства в умовах кризи в країні не є нездоланим фактором занепаду підприємства та неможливості здійснення міжнародної діяльності, а потребує пошуку способів умов нівелювання негативних впливів кризових явищ всередині країни на забезпечення його міжнародної конкурентоспроможності. На нашу думку, успішність функціонування підприємства на міжнародному ринку залежить від його гнучкості та здатності пристосуватися до мінливих зовнішніх та внутрішніх умов функціонування. Тому для забезпечення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняним підприємствам необхідно створити та реалізувати стратегію, що враховуватиме складне економічне становище країни. Процес формування стратегії функціонування на міжнародному ринку та забезпечення конкурентоспроможності за умов економічної кризи повинен керуватися принципами, що притаманні антикризовому управлінню діяльності підприємства.

Сучасні умови господарювання вимагають формування стратегії, що базується на переорієнтації діяльності вітчизняних підприємств відповідно до вимог зовнішнього ринку.

Зважаючи на те, що дії одного підприємства не можуть вплинути на економічну ситуацію в країні, виділимо основні заходи, які необхідно включити в стратегію забезпечення міжнародної конкурентоспроможності на рівні підприємства:

- Встановлення економічних зв'язків з іноземними партнерами з урахуванням податкового навантаження на перспективному зовнішньому ринку задля подальшої ефективної співпраці.
- Аналіз власних конкурентних переваг на міжнародному ринку та їх використання в процесі забезпечення міжнародної конкурентоспроможності.
- Покращення якісних властивостей продукції за рахунок використання новітніх технологій для досягнення відповідності виробленої продукції міжнародним стандартам якості.
- Використання найоптимальніших форм оплати за реалізовану продукцію з урахуванням валютного курсу та валютної виручки, що може зробити позитивним вплив економічної кризи на результативність діяльності підприємства.
- Оптимізація витрат на транспортування продукції за межі країни (правильний вибір виду транспорту).

Зазначені вище заходи повинні здійснюватись базуючись на чіткому розумінні основних цілей та напрямків діяльності підприємства на міжнародному ринку в умовах економічної кризи в країні, що базуються на формуванні послідовних дій на міжнародному ринку. Дії підприємства можуть характеризуватись різким захопленням значної частки ринку, що потребує значних капіталовкладень або поступовим проникненням на іноземний ринок. Вибір стратегії функціонування на міжнародному ринку залежить від фінансового стану підприємства та ступеня впливу кризових явищ у країні на конкретне підприємство. Звичайно, рівень впливу економічної кризи в країні на національні суб'єкти господарювання залежить від виду діяльності підприємства. Наприклад, вплив економічної кризи в країні буде досить помітно відображатися на діяльності імпортозалежних підприємств (які імпортують сировину), у зв'язку зі зростанням рівня інфляції, що прямо вплине і на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності даних підприємств. Економічна криза також негативно впливає на діяльність підприємств, що характеризуються застарілим обладнанням та технологіями, адже реалізовувати вироблену продукцію на внутрішньому ринку дане підприємство не може через падіння рівня купівельної спроможності споживачів в умовах кризи, а вихід на міжнародний ринок є нереальним для даних підприємств у зв'язку з потребою в фінансових ресурсах на переозброєння виробництва.

Негативний вплив економічної кризи досить чітко відображається на підприємствах, що характеризуються високим рівнем використання енергоресурсів завдяки зростанню цін на енергоресурси в умовах кризи в країні. Тому підприємствам, що займаються зазначеними вище видами діяльності досить важко досягти конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Висновки

Проаналізувавши залежність міжнародної конкурентоспроможності від економічної ситуації в країні можна сказати, що економічна криза помітно відбивається на процесі забезпечення міжнародної

конкурентоспроможності. В процесі аналізу було визначено основні фактори, що мають негативний вплив на конкурентоспроможність. Такими чинниками є погіршення репутації вітчизняних підприємств на міжнародному ринку, залежність рівня конкурентоспроможності від виду діяльності підприємства, зростання вартості транспортування та просування товарів з урахуванням високих цін на енергоресурси в умовах кризи, низький рівень прибутковості підприємств, що перешкоджає інноваційному розвитку підприємства та сертифікації виробленої продукції відповідно до міжнародних стандартів якості.

Таким чином, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності в умовах економічної кризи в країні повинно базуватись на чітко сформульованій стратегії функціонування підприємства на міжнародному ринку. Дана стратегія повинна формуватись з урахуванням складних внутрішньо економічних умов та включати спосіб виходу підприємства на міжнародний ринок, умови функціонування на ньому для забезпечення конкурентних переваг, а також успішного розвитку його зовнішньоекономічних зв'язків.

Abstract

Analyzing the dependence of international competitiveness on the economic situation in the country, we can say that the economic crisis has a significant impact on the process of ensuring international competitiveness. The analysis identified the main factors that have a negative impact on competitiveness. Such factors are the deterioration of the reputation of domestic enterprises in the international market, the dependence of the level of competitiveness on the type of enterprise, increasing the cost of transportation and promotion of goods given the high energy prices in a crisis, low profitability, which hinders innovative development and certification of products to international quality standards. Thus, ensuring international competitiveness in the economic crisis in the country should be based on a clearly defined strategy for the operation of the enterprise in the international market. This strategy should be formed taking into account the complex domestic economic conditions and include the way the company enters the international market, the conditions of its operation to ensure competitive advantages, as well as the successful development of its foreign economic relations.

Список літератури:

1. Вівчар О.І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О. І. Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 24-30.
2. Бойко Є.О. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних переробних підприємств харчової промисловості / Є. О. Бойко, Р. С. Решетнік // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – №1(29). – С.50-54.
3. Даниліна С.О. Система показників концентрації економіки / С. О. Даниліна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – Вип. 39. – С. 224-230.
4. Кадирус І.Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають / І. Г. Кадирус // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 24-29.
5. Орловська О.В. Світові економічні кризи: причини виникнення, наслідки та шляхи подолання / О. В. Орловська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.2. – С. 197-202.
6. Андросова Т.В. Методика оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств / Т. В. Андросова, Л. О. Чернишова, В. О. Козуб // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 2. – С. 189-197.

References:

1. Shepherd O.I. (2009). Osnovni aspekty pidvyshchennia efektyvnosti zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv. [The main aspects of improving the efficiency of foreign economic activity of enterprises]. Galician Economic Bulletin, 2, 24-30 [in Ukrainian].
2. Boyko E.A., Reshetnik R.S. (2015). Shliakhy pidvyshchennia mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti vitchyznianskykh pererobnykh pidpriemstv kharchovoi promyslovosti. [Ways to increase the international competitiveness of domestic food processing enterprises]. Bulletin of Berdyansk University of Management and Business, 1 (29), 50-54 [in Ukrainian].
3. Danilina S.O. (2010). Systema pokaznykiv kotsentratsii ekonomiky [System of indicators of concentration of economy]. Bulletin of socio-economic research, 39, 224-230 [in Ukrainian].
4. Kadyrus I.G. (2014). Konkurentospromozhnist pidpriemstva ta faktory, shcho na nei vplyvaiut [The competitiveness of the enterprise and the factors that affect it]. Efficient economy, 5, 24-29 [in Ukrainian].
5. Orlovskaya O.V. (2015). Svitovi ekonomichni kryzy: prychny vynyknennia, naslidky ta shliakhy podolannia [Global economic crises: causes, consequences and ways to overcome]. Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine, 25.2, 197-202 [in Ukrainian].

6. Androsova T.V., Chernyshova L.O., Kozub V.O. (2012). Metodyka otsinky mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti pidpriemstv [Methods for assessing the international competitiveness of enterprises]. Economic strategy and prospects for trade and services, 2, 189-197 [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Хачатрян В.В. Вплив кризових явищ в країні на міжнародну конкурентоспроможність підприємства / В. В. Хачатрян // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2021. – № 2 (16). – С. 92-97. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/ejopu/2021/No2/92.pdf>.
DOI: 10.15276/EJ.02.2021.10. DOI: 10.5281/zenodo.5739610.

Reference a JournalArticle:

Khachatryan V.V. The influence of crisis phenomena in the country on the international competitiveness of the enterprise / V. V. Khachatryan // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2021. – № 2 (16). – P. 92-97. – Retrieved from <https://economics.net.ua/ejopu/2021/No2/92.pdf>.
DOI: 10.15276/EJ.02.2021.9. DOI: 10.5281/zenodo.5739610.

